

Nők a könyvtárvezetésben. Ausztriai tapasztalatok

Ausztriában is, mint sok más államban, a könyvtárosok mintegy fele nő, így a 12 egyetemi könyvtár és az Osztrák Nemzeti Könyvtár (Österreichische Nationalbibliothek) 969 könyvtárosából 447, vagyis 46,1%.

1. táblázat

Beosztás	Összesen	Nő	%
főigazgató, igazgató	21	4	19
főigazgató-helyettes, igazgatóhelyettes	22	8	36,4
főosztályvezető, gyűjteményvezető	10	1	10
főosztályvezető-helyettes, gyűjteményvezető-helyettes	9	3	33,3
osztályvezető, szakkönyvtár-vezető	161	53	32,9
osztályvezető-helyettes	49	18	36,7
	272	87	32

Ezzel szemben a 272 vezető állás közül csak 87-et tölt be nő, vagyis ez már csak 32%, az 1. táblázat szerinti megoszlásban.

A táblázatból kitűnik, hogy vezetői beosztásban, különösen nagy könyvtárban a nők csak 19, illetve 10 százalékkal képviseltetik magukat, míg kisebb könyvtárakban vagy alacsonyabb vezetői funkcióban arányuk valamivel magasabb. Hasonló az arány az egyik amerikai szövetségi államban; a 112 igazgató között csak 18 nő van, míg a beosztott könyvtárosok 81,4%-a nő.

Minél nagyobb egy könyvtár, annál valószínűbb, hogy férfi a vezetője. Kivétel, hogy az Osztrák Nemzeti Könyvtár élére – története folyamán először – a közelmúltban nőt neveztek ki főigazgatónak.

/REINITZER, S.: Die Frau im Bibliotheks-, Dokumentations- und Informationsdienst. = Mitteilungen der Vereinigung Österreichischer Bibliothekare, 40. köt. 1–2. sz. 1987. p. 70–76./

(Lécesné Mesterházi-Nagy Márta)

Az információs technológia egy nagy ipari szervezetben

Az információs technológia robbanásszerű fejlődése kettéosztja az információs közösséget: azokra, akiknek megvannak, s azokra, akiknek hiányzanak a lépéstartáshoz szükséges pénzügyi és intellektuális feltételek. Az ICI West Cheshire-ben (Egyesült Királyság) telepített Mond részlegében (amelyhez később csatlakoztak más kutatási-fejlesztési egységek is) saját információs fejlesztésekre is szükség mutatkozott. Az információs részleg hét információs szakemberből, három technológusból és tizenöt adminisztratív munkaerőből áll.

Kapcsolat a vállalatirányítási szolgáltatásokkal

Hogy a végső felhasználók rendelkezésére egyetlen információs szolgálat álljon, az információs részlegnek szorosabb kapcsolatot kell kiépítenie az irányítási szolgáltatásokkal. Fel kell számolni a két terület korábbi elszigeteltségét azért is, mert egyfelől

az információs technológia, másfelől a gazdasági környezet igényei rohamosan fejlődtek. A megoldást a *komplex információs központ* koncepciója jelentheti, amely

- ◆ növeli a használók önállóságát az adatokhoz való hozzáférésben és kezelésükben,
- ◆ javítja a használat hatékonyságát speciális eszközök (pl. táblázatkészítő szoftverek) felhasználásával,
- ◆ javítja az információhasználat eredményességét a végső felhasználók és az adatok közötti nyíltabb kapcsolattal,
- ◆ megismerteti a döntéshozókkal a rendelkezésükre álló eszközöket.

Míg a *vállalatirányítási szolgálat* (VSZ) elsősorban az adatok megbízhatóságával és biztonságával foglalkozik, korántsem biztos, hogy tisztában van a döntési folyamatok mikéntjével, vagy azzal, hogyan is kell magukat az információkat kezelni. Ahogy

minden házon belül keletkező és beérkező szöveg és adat egyre inkább elektronikus úton generálódik és rögzítődik, mind lényegesebbé válnak az információs szakismeretek és készségek (indexelés, vizsszakeresés stb.). A dokumentumok elektronikus úton való előállításával (pl. szövegszerkesztők használata) megnő annak a veszélye, hogy nem központilag, hanem helyileg, primitíven indexelik őket, ezért visszakereshetlenné válnak.

Ezen a problémán segíthet a VSZ-funkciók és a tipikusan *információs szolgáltatások* (ISZ) funkciója közötti együttműködés, amely gyakorlatilag közös nevezőre hozza őket. Ebbe a képbe egyképpen beleillik a házon belüli nagyszámítógéphez kapcsolódó személyi számítógépek mint terminálok használata, valamint a külső bibliográfiai és statisztikai adatokhoz való hozzáférés.

A VSZ- és az ISZ-funkció kooperációja az információs központon belül nem jelenti fizikai integrációjukat, hanem egy olyan szervezetet, amely a végső felhasználót nem ejti zavarba, hogy szükség esetén melyik funkcióhoz is forduljon. A kezdeményezésnek az információs részlegtől kell kiindulnia, mert

- ◆ a VSZ hagyományosan a termelési részlegekhez tartozik, ahol a megtakarításoknak nagy elsőbbségük van, míg a könyvtáraknak és műszaki információs részlegeknek több közük van a kutatáshoz, s ezzel a kísérletezés, a kipróbálás jogához;
- ◆ a szövegkezelés mindig is nagyon kis része volt a VSZ-funkciónak;
- ◆ a készítés is hiányzik a VSZ oldaláról, mert sikerességüket nem a kifejlesztett vagy igénybe vett rendszerek információtartalmának és alkalmazásának tulajdonítják.

Az információs szakembereknek tehát kezdeményező lépéseket kell tenniük a VSZ felé, bebizonyítva, hogy számukra is nagy jelentőségű az információs technológia alkalmazása, ha az új mikroszámítógépekkel felszerelt munkahelyeken dolgozó végső felhasználók igényeit megfelelőképpen akarják kielégíteni.

Fejlesztések az ICI Mond keretében

Még akkor is, ha az anyagi források szűkösek, erőfeszítéseket kell tenni az információs technológia alkalmazása érdekében, mert

- ◆ meg kell ismerkedni a költséges, de gyorsan avuló berendezések jellegzetes tulajdonságaival,
- ◆ az adottságokat a szervezeti egység sajátos körülményei között kell alkalmazni,
- ◆ a dinamikus és kölcsönhatásokat kiváltó környezet erre készletet.

Az ICI Mond számítógépre alapozott tevékenységei meglehetősen nagy anyagi eszközöket igényelnek (évente 156 000 font, nem számítva a személyzeti kiadásokat), ezért a hatékonyság kérdésének különös súlya van.

A *fejlesztési program* hármas célja:

1. emelje maximumra a külső adatbázisokban való keresés hatékonyságát,
2. javítsa a műveletek ellenőrzését,
3. a VSZ-hez kapcsolódva segítse a vállalat munkatársait a szövegek számítógépes kezelésében.

Az első területen a feladat: segíteni a szakembereket abban, hogy kérdéseiket egyrészt költséghatékonyan, másrészt a legegyszerűbben fogalmazzák meg. Ennek érdekében a kereső először egy általános menüből választja ki a külső adatbázisokat felsoroló menüt, s erről a használni kívánt adatbázis gazdáját. A keresés során kapott releváns tételeket lehívja, s egy külön programmal olyan formára hozza őket, amelyen beépíthetővé válnak a házi adatbázisba. (A szakértői rendszerek az online adatbázisokhoz való hozzáférés elvileg más módját kínálják, de ennek kidolgozásához nem volt elég szakértői kapacitás.) Részben a központi nagyszámítógépen, részben a mikroszámítógépeken tárolt fájlok végső felhasználói közé ma már nemcsak a kutatók tartoznak, hanem a vállalat valamennyi dolgozója.

A fejlesztés másik területe a *táblázatkészítés* lehetőségeinek a kihasználása. (Jelenleg egy-egy fájl csak a hozzá tartozó személyi számítógépen használható, de hamarosan egy helyi hálózaton keresztül ezek általánosan is hozzáférhetőkké válnak.) Eddig négy területre dolgozták ki a táblázatkészítés alkalmazását, az online műveletekhez kapcsolódóan:

- ◆ az online keresés költségeinek elemzése gazda, adatbázis, használó, ár stb. szerint,
- ◆ a folyamatos tájékozódást szolgáló keresési profilok nyilvántartása (tárgy, használó, költség stb.),
- ◆ a kiadások nyilvántartása,
- ◆ a folyóirat-gyűjtemény átrendezésének programja (kiindulva a véletlenszerűen üres polcokból, s az állomány, az első és utolsó évfolyamok terjedelmére vonatkozó input adatokra alapozva).

A harmadik terület az *információs technológia* fejleményeinek figyelemmel kísérése a vállalaton belüli hasznosíthatóság szempontjából. (Ez egyben a VSZ és az ISZ közös érdeke.) Ilyen például az írásvetítők transzparencsei és a 35 mm-es diafilmek előállítására a személyi számítógépek képernyőinek a használata. A Viewdata alkalmazása már 1978-ban megkezdődött. A Prestel használata inkább szemé-

1. táblázat

Technológia	Az alkalmazás bevezetése			
	Első meg- gondolások	Első alkalmazás	Rutinszerű hozzáférés	Időtartam években
Kulcsrakész könyvtári rendszerek	1980	1985	1986	6
Helyi hálózatok	1979	1981	1986	7
Telefakszimile	?	1978	1984	6
Online keresés, házi adatbázisok	1972	1976	1984	12
Végző felhasználók online keresése	1979	1983	1985	6
Viewdata	1978	1981	1984	6
Szelektív információ- terjesztés	1965	1968	1971	6
Szövegszerkesztés (nemzetközi)	1978	1981	1986	8
Mikroszámítógépek szöveges rend- szerekre	?	1979	1984	5

lyes, mint szakmai igényeknek felel meg, mert a nyilvános hálózat nem elégíti ki az adatvédelem követelményeit; ezért a vállalaton belüli vele kapcsolatos kezdeményeket valószínűleg egy nagyszámítógépre alapozott rendszer fogja felváltani; a nagyobb költségeket kompenzálja a nagyobb flexibilitás.

Az információs technológia bevezetésének problémái és ütemezése

A gyakorlati tapasztalatok fő tanulságai:

- ◆ Meglehetősen nagy anyagi és személyi befektetésre van szükség e téren, mielőtt a beruházások haszna jelentkezne.
- ◆ A sikeres bevezetés szabályai:
  1. az új információs technológiát először a rutinszerű műveletekre kell alkalmazni, nem a ritkán jelentkezőkre, bármilyen látványos lenne is itt az eredmény;
  2. a rendszerbe bevezetett új funkciókat integrálni kell a már meglévővel;

3. a bevezetés emberi problémái nagyobbak lehetnek, mint a technológiaiak, ezért időben figyelmet kell rájuk fordítani.

- ◆ A nem rendszeres használók számára nem szabad túl bonyolult eszközöket beállítani.
- ◆ Mivel meglehetősen sokáig tart, amíg általánossá válik a technológia egyik-másik részletének alkalmazása, mindig van elég idő az alapos tervezésre.

Összegzésül megállapítható, hogy az információs technológia alkalmazása nem halad olyan rohamléptekkel, mint a szakirodalom alapján gondolni lehetne. Jelentős "viselősségi" idő telik el az új technológia megjelenése és rutinszerű bevezetése között; ez legalább öt évet jelent fejlett szervezetekben, s további 5–10 évre van szükség ahhoz, hogy a többség is alkalmazza. Ezt bizonyítják az ICI tapasztalatai az 1. táblázat szerint.

/DUTTON, B. G.: *Introducing information technology: experiences of a large industrial unit.* = *Aslib Proceedings*, 38. köt. 11–12. sz. 1986. p. 399–410./

(Papp István)

A számítógépes könyvtári rendszerek 21 éve

Az alkalmi szemleciikk (102 tételnyi bibliográfiai hivatkozással) a *Program* c. folyóirat jubileumára készült: az első szám 1966-ban jelent meg, ezért a

szemlének is ez a kiinduló éve. A bevezetésben röviden visszatekint a folyóirat történetére, érzékeltetve profiljának fokozatos kibővülését (először a